

УЛУТТУК КЫЗЫКЧЫЛЫКТАР ТУТУМУНДАГЫ БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНЫН КӨЙГӨЙЛӨРҮ

СЫДЫКБАЕВ Ч.М.

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети

Билим берүү – бул коомдун өнүгүшүнө жана функционалдашуусуна активдүү таасир этүүгө жөндөмдүү, салыштырамалуу өз алдынчалыкка ээ автономдуу система. Бирок билим берүүнүн башка тармактарга салыштырмалуу өз алдынчалуулугу ашыра пайдаланылып, анын мамлекеттик милдеттемелерден такыр эле оолактап кетишине жол берилбеши керек.

Тилекке каршы мамлекеттик саясаттын бир катар маанилүү багыттары теңирден-тескери жолго түшүп алган Кыргызстанда билим берүү системасы да кризиске белчесинен эмес керек болсо, кокосунан баткан десек болот. Өлкөдөгү жалпы экономикалык абалга шылтап, тармактын күнүмдүк маселелерин чечүү менен алектенген өкмөт же мамлекет улуттун келечек тагдырын тайкылантчу маселеге тактап айтканда билим берүүгө көз жумду мамиле кылууда. Керек болсо башында сөз болгон билим берүүнүн автономдуулугу да кыргызга каршы иштеп жатканы өкүнүчтүү. Бул өзгөчө жогорку окуу жайларында байкалат. Мисалга министрликтин буйругу менен сөзсүз түрдө киргизилиши милдеттендирилсе да айрым окуу жайларда “Манас таануу” сабагы өтүлбөйт. Окуу жайдын жетекчилиги “битирлик” кылып, каражат үнөмдөп кошумча штат ачкысы келбей жатат дейин десең, ал жерде “Гендердик укук” деген сабак кадикидей өтүлүп жатканына күбө болосун, бул өзгөчө жеке менчик жождорго тийиштүү көрүнүш. Бул билим берүүдөгү “көзкаманчылык” эмей эмине.

Билим берүү системасы мамлекеттин улуттук кызыкчылыктар тутумундагы өзгөчө маанилүү багыт. Себеби бул система мамлекеттин келечеги болгон жаштардын, өспүрүмдөрдүн адам, инсан катары калыптанышында чечүүчү рольду ойногон институт. Орто жана жогорку билим берүү системасы аркылуу жаш муундун социалдашуу процесси ишке ашат, ал өз кезегинде 20, 30 жылдан кийин коомдун негизин түзгөн муундун дүйнө таанымын, саясий маданиятын калыптандырат. Өлкөбүздүн билим берүү системасынын мектептик жана жождук деңгээлдеринде улуттук кызыкчылыкка караманча каршы келген көрүнүштөр кездешет.

Жакында эле КРнын алдындагы башкаруу Академиясында кыргыз тили такыр эле окутулбасы белгилүү болду, (белгилүү эле болчу, ачыка чыкты) муну ачыктаган мамекет башчысы окуу жайды каарып өттү, эгер бул кемчиликти Президент айтпай, башка бирөө айтса ал окуу жайдын жетекчилигинин кулагынын сыртынан кетмек. Чынгыз Шамшиевди европалык билимге ээ, жаңыча ой жүгүрткөн либерал окумуштуу катары жогору баалайм, ал өзү жетектеген окуу жайда колдоого татырлык реформаларды жүргүзүүдө. Мен Чынгыз менен ал КР Президентинин алдындагы “Эл аралык стратегиялык изилдөөлөр институтунда” директор кезинде коопсуздук боюнча эксперт катары чакырылып эки ирээт жекече аңгемелешип ой чабытынын кенендигине, реформаторлук духуна ыраазы болгом, либералдык идеялары кыргыз кыртышына синээр бекен деген ойдо калгам. Бул орой кемчилиги менен ал өзү эле уятка калбастан бүтүндөй жогорку билим берүү системасынын башын коомчулук алдында шылкыйтты, ал эле эмес улуттун рухий агаларынан болгон атасын да жаман абалда калтыртты. Ушундай мекендеш эң жогорку деңгээлдеги европалык билим, жаштык жигер, реформатордук дух болгон менен жан дүйнө улуттук көрөңгөдөн куржалак калып батышчылыка ашкере сугарылып калса, биздин баа жеткис этнопедагогика үй-бүлөлүк тарбияда колдонулбаган болсо кайсыл жетекчи болсун эртеби кечпи, улуттук кызыкчылыка каршы кадамдарга билип билбей барып алышы мүмкүн..

Билим берүүнүн деңгээлинен эмгек ресурстарынын деңгээли б.а. келечек коомдун экономикасынын деңгээли көз каранды. Билим берүү системасы гражданинди калыптандырат ал аркылуу коомдук турмуштун саясий чөйрөсүнө таасир этет. Ал аз

келгенсип билим берүү өзүнүн маданий-тарбиялык функциясы аркылуу келечек коомдун рухий жашоосуна да таасир этет. Анда эле Кыргызстандын келечеги туш тараптан бүдөмүктөнүп баратканын элестеткен божомол ачуу чындык.

Белгилүү экономист Айылчы Сарыбаев “Общественный рейтинг” гезитинде интервью берип: “Билим берүү системасын талкалоо мамлекеттүүлүккө каршы диверсия менен барабар” деп эң таамай аныктама берди.

Себеби билим берүүнүн денгээли Кыргызстанда кескин төмөндөп кеткени жана да жыл өткөн сайын тездик менен төмөндөп жатканы жашыруун эмес. Жеке мен жождун окутуучусу катары “Кыргызстандын тарыхы” сабагынан мамлекеттик экзамендерге катышып: “Ч.Айтматов эл артисти”, “колхоз- тарбиясы жок айылдык бала”, “маркс, энгелс аялы менен күйөөсү”, “Тоголок молдо басмачы болгон” дегендей төбө чачты тик тургузган жоопторго күбө болом. Албетте буга сабактарды жеткиликтүү бере албаган мугалимдер жана окуйм деп келип убактысынын көп бөлүгүн иштеп акча табам менен өткөргөн студент да күнөөлүү дейли. Бирок мектепти бүтүп келген абитуриенттердин билим денгээли да туруктуу түрдө төмөндөөдө. Дагы азырынча айылдык мектептерде мурдагы “союздук закалкадан өткөн мугалимдер” иштеп жатышат, бери жагы 5жыл ары жагы 10 жылда алардын дээрлик баары пенсияга чыгып кетишет. Алардын ордун болсо мектепти бүтөөр менен жождордун сырттан окуу бөлүмдөрүнө тапшырып коюп мектепте иштеп калышкан же жожду окуп эмес, иштеп жүрүп бүткөн жаш мугалимдер басат ошондогу билим берүүнүн абалы кандай денгээлге түшөт элестеткиң келбейт. Кыргызстандагы орто билим берүүдөгү “Жаш мугалимдин депозити” программасын тармактык эле эмес, улуттук долбоорго айландыруунун мезгили келип жетти.

Албетте баары нөл болуп калды деп оозду куу чөп менен аарчыбайлы билимдүү, акылы зирек, тубаса жөндөмдүү жакшы окуган уул-кыздар да бар. Бирок ошондой окуучуларды кыргыз-түрк лицейлери, андан ары кыргыз-түрк университеттер, кыргыз-америка университети, кыргыз-орус славян университети сыяктуу окуу жайлар каймакты калпыгандай калпып кетип жатат. Ооба ал окуу жайларда билим алган жаштар татыктуу билим алышат, кийин программалар аркылуу ошол эле мамлекеттерде билимдерин чет өлкөдө улантышат, биринчи мүмкүнчүлүктө эле ошол жакта калыпкалып жатышат. Багы жокко дагы жок дегендей болуп экономикабыздын чабалдыгынан биздеги айлык акы менен аларды байлап да Кыргызстанда алып кала албайсың.

Ал эми жер жайнаган ата мекендик, сапаты начарлаган окуу жайларда билим алган студенттердин армиясыкүнү-түнү иштеп, лекцияларда үргүлөп олтуруп же келбей эле сабактарын айлыктын аздыгынын айынан акчага күнкор болгон окутуучу аркылуу бир басып келбей жүрүп бүтүп профессионалдык-интеллектуалдык сапаты төмөн адистердин катарын толуктайт. Андан алар иштеген мекеме, система, түпкүлүгүндө мамлекет жабырланат.

Кыргызстандын билим берүү системасын агын суудагы айлампага салыштырсак анда билим алган жалкоо, билим алууга жоопкерчиликтүү мамиле кылбаган же антейин десе ага шарты жок студенттер айлампадан сыртка чыгып калган келечеги күмөндүү шилендиге, агындыга окшош. Ал эми татыктуу билим алып дүйнөлүк окуу жайларда билимин өркүндөтүп жаткан жаштарды, агын менен кошо кеткен айылына, ата мекенине пайдасы жок ааламдашуунун курмандыктары.

Адабияттар:

1. А.М. Мамытов, С.М. Мамбеткалиев. Образовательная безопасность Кыргызстана. Сборник института социально-политических наук 2006г. ст 184-209.
2. А.К.Джусупбеков.Этническаяидентичностьномадов. Бишкек-2009г.
3. Р.Б.Салморбекова Кыргыз коомундагы антропосоциеталдык өзгөрүүлөр. 2011-ж.
4. Сулайманова Р.Т., Баймурзаева З.А.совершенствование системы повышения квалификации педагогических кадров в современных условиях. Вестник КНУ2014г №2.
5. Раимкулова А.С. Современные требования к подготовке школьного учителя в условиях гуманизации общества.Вестник КНУ, №2 2014г.